

Tamburaška tradicija Hrvatskog kulturno-prosvjetnog društva „Matija Gubec“ u Rumi

*Klara Zečević Bogojević**

Sažetak

Ovaj rad bavi se pitanjem tamburaške tradicije Hrvatskog kulturno-prosvjetnog društva „Matija Gubec“ koje djeluje u gradu Rumi, unutar hrvatske manjinske zajednice na području Srijema. Naglasak je stavljen na rad Velikog tamburaškog orkestra, jedne od četiriju postojećih sekcija u sklopu Društva. Na temelju ponudjenog povijesnog pregleda razvoja Društva i suvremenog prikaza djelovanja Orkestra kroz članove, javne nastupe i repertoar, razmatraju se pitanja održivosti kulturne tradicije te simbol hrvatskog identiteta zajednice.

Ključne riječi: tamburaška tradicija, Srijem, Ruma, Hrvati, HKPD „Matija Gubec“

Uvod

Tamburaška tradicija na području Srijema odlikuje se dugim povijesnim kontinuitetom, što je u današnjem kontekstu dovelo do postavljanja gotovo pijedestalnog položaja tambure u kulturnom životu srijemskog kraja opisanog kao „kolijevka tambure“ (S. D. 2018). Kulturnoj tradiciji tambure na ovom prostoru uvelike pridonosi hrvatska manjinska zajednica koja u sklopu svojih organiziranih kulturnih društava i udruga, na različitim mjestima i gradovima u Srijemu, nastavlja njegovati tamburaški glazbeni izričaj. Fokus ovog rada usmjeren je na grad Rumu i Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo „Matija Gubec“ koje tamo djeluje. Točnije, u nastavku je predstavljena svojevrsna studija slučaja koja se temelji na terenskom istraživanju provedenom u Rumi u travnju 2018. godine, gdje su provedena tri polustrukturirana intervjua s troje kazivača, trenutnih ili bivših članova Velikog tamburaškog

* studentica V. godine integriranog studija muzikologije na Muzičkoj akademiji i II. godine diplomskog studija etnologije i kulturne antropologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu

Slika 1. Naslovnica knjige autora Josipa Jurce. Snimio Marko Meštrović 2018. godine.

posljedku, članak autora Tomislava Seletkovića, Zrinke Šimunović i Nikoline Matoš (2016) korišten je za referiranje na važnost višedimenzionalnosti i kontekstualnosti glazbe.

Rad je strukturiran na način da je najprije ponuđen povijesni pregled razvoja HKPD-a „Matija Gubec“. Sljedeće poglavlje posvećeno je Školi za tamburu koja djeluje unutar Društva, a nakon toga slijedi prikaz aktivnosti Velikog tamburaškog orkestra pri Društvu, što uključuje pregled manifestacija i javnih nastupa, repertoara i motivacije kazivača (članova). Drugi dio rada bavi se pitanjima održivosti tamburaške tradicije u suvremenosti i kulturnim aspektom identiteta hrvatske manjinske zajednice koja živi u Rumi.

Povijesni pregled razvoja Hrvatskog kulturno-prosvjetnog društva „Matija Gubec“

Povijest razvoja Hrvatskog kulturno-prosvjetnog društva „Matija Gubec“ može se pratiti od 1903. godine², kada je osnovano društvo pod imenom „Hrvatska se-

orkestra pri Hrvatskom kulturno-prosvjetnom društvu (nadalje HKPD) „Matija Gubec“¹. Prvi sugovornik je bio Josip Jurca, voditelj Velikog tamburaškog orkestra i autor knjige *U srcu mi zvonitambura* (2015) koja sadrži tamburaške partiture za velike orkestre (Slika 1).

Drugi sugovornik bio je Ivan Rakoš koji je u orkestru svirao begeš do 2017. godine, a treći Željko Jerković, učitelj tamburice u školi koja djeluje pri Društvu. Njihova kazivanja nadopunjena su informacijama dostupnima na službenim internetskim stranicama Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata. Također, knjiga Jasne Čapo Žmegáč *Srijemski Hrvati* (2002) korištena je za ideje o etnologiji ljudi koja u svoj fokus stavlja ljudska tumačenja različitih situacija i kulturnih značenja. Nadalje, rad se referira i na članak Grozdane Marošević u kojem autorica objašnjava etnomuzikološka istraživanja o kulturnom identitetu koji se očituje kroz glazbu. Na-

¹ Terensko istraživanje proveo je Marko Meštrović od kojeg sam ja preuzela dokumentiranu graduu te nadopunila podatke za objavu rada.

² Osim svjedočenja kazivača, podatci u ovome poglavlju preuzeti su s web stranice društva: s. n. s a. *Hrvatsko kulturno prosvjetno društvo „Matija Gubec“ Ruma*. <http://www.matija-gubec.org.rs/o-drustvu/hkpd-matija-gubec.html> (pristupljeno 9. ožujka 2019.)

ljačka zadruga“. S obzirom na trenutni kontinuitet postojanja u trajanju od 116 godina, ovo je društvo jedno od najstarijih na području cijele Vojvodine. Na inicijativu organizacije „Hrvatski sokol“, godine 1909. otkupljeno je zemljište na kojem je tada započela gradnja zgrade Hrvatskog doma u centru Rume (Slika 2). Zgrada je sagrađena 1924. godine, a vlasništvo su međusobno dijelili: Hrvatski sokol, Hrvatska čitaonica, Hrvatska ratarska čitaonica, Hrvatska seljačka zadruga i Hrvatsko pjevačko društvo „Jedinstvo“. Kao pravni sljedbenik „Hrvatske ratarske čitaonice“ i HPD-a „Jedinstvo“, danas postoji jedino još Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo „Matija Gubec“ (ibid.).

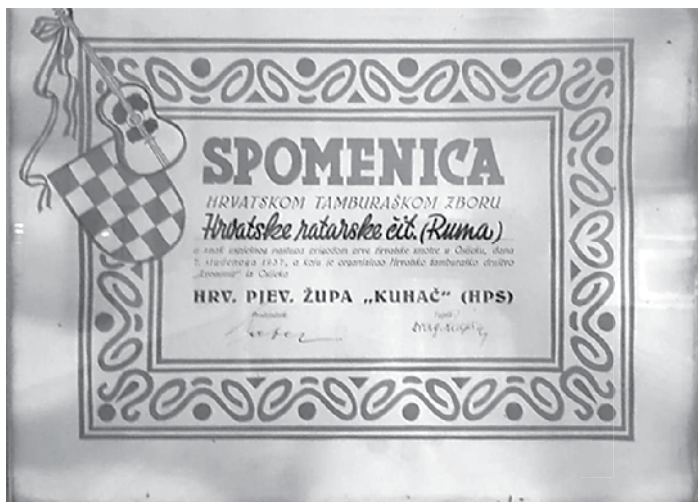

Slika 2. Izgled originalne zgrade Hrvatskog doma.³

Nakon Drugoga svjetskog rata, zgrada je bila oduzeta svojim vlasnicima te je preimenovana u „Dom Armije“. Što se tiče razvoja najprije tamburaške sekcije i orkestra, važna je 1934. godina zbog donošenja odluke o osnivanju jedne takve sekcije. Naredne, 1935. godine prikupljena su financijska sredstva koja su omogućila kupnju instrumenata. Današnji članovi ponosno ističu 1937. godinu kada je društvo bilo u osnivačkom odboru „Hrvatskog tamburaškog saveza“ na Prvoj smotri tamburaške glazbe (Slika 3): ... u Osijeku i naš orkestar je nastupao na tom i svirao dalmatinski šajkač (Josip Jurca).

U tom poslijeratnom razdoblju Ruma je odabrana kao grad domaćin međunarodnom festivalu tamburaša, koji se tamo i održao do današnjeg dana, uz redovito sudjelovanje tamburaškog orkestra HKPD-a „Matija Gubec“. Sljedeća godina koja se ističe u ovom povijesnom pregledu jest 1980. godina, točnije 24. rujna 1980., kada su članovi Velikog orkestra HKPD-a zajedno s članovima drugih amaterskih tamburaških sastava nastupili u beogradskom Sava centru povodom 21. generalne konferencije UNESCO-a. Regija Vojvodina tada je predstav-

³ Izvor: s https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatski_dom_u_Rumi, pristupljeno 15. ožujka, 2019.).

*Slika 3. Spomenica Hrvatskom tamburaškom zboru.
Snimio Marko Meštrović 2018. godine.*

ljena s dvije točke u programu – „Sremsko kolo“ Save Vukosavljeva i „Posavski drmež“ Julija Njikoša (Slika 4):

Bilo je pet šest ovaj orkestar svirali smo svaki po jednu kompoziciju, onda smo na kraju svirali jednu, ne mogu tačno da se sjetim stvarno davno je to bilo, ali stvarno je bilo nešto lijepo. Bilo je 5, 6 orkestara iz Vojvodine. Program je krenuo u 20 i trajao je do 22 sata, konferencija UNESCO u Sava centru, to je bio Tito. (Ivan Rakoš)

Četiri godine nakon nastupa povodom UNESCO-ve konferencije izgrađena je nova zgrada čije prostorije Društvo koristi za svoje aktivnosti još i danas.

HKPD „Matija Gubec“ danas broji 420 članova, a rad se dovija u četiri sekcije, među kojima su dvije posvećene upravo tamburi – Veliki tamburaški orkestar i Ško-

*Slika 4. 21. konferencija UNESCO-a, Sava centar Beograd, 1980. godine.
Snimio Marko Meštrović 2018. godine.*

la za tamburu⁴. Na službenoj internetskoj stranici Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata stoji da je glavni zadatak Društva „okupljanje i edukacija članstva, a naročito mladih, kako bi uz umjetnost, glazbu, ples i obrazovanje obogatili svoj osobni život, te pozitivno utjecali na okruženje i životni prostor kojem pripadaju“ (s. n. 2009). Dužnost predsjednika društva obnaša Pavle Škrobot, a dirigent Velikog tamburaškog orkestra je Josip Jurca, ujedno i kazivač, čija su kazivanja uvrštena u ovaj rad. Josip Jurca svjedoči:

Ranije vrijeme je bila jako aktivna dramska sekcija, bila je aktivna folklor-na sekcija, ali smanjenjem broja Hrvata u Rumi to se promijenilo. Problem je mali broj djece (...) bilo je pokušaja da se obnovi folklor, no zapravo dosta neuspješno.

Kao suprotnost prethodno navedenom citatu preuzetom sa stranice Zavoda, u kojem se ističe nastojanje okupljanja i edukacije mladih, ove riječi Josipa Jurce upućuju na realnost problema nedostatka mlađeg naraštaja kojem bi starija generacija mogla prenijeti tradiciju umijeća sviranja tambure te tako osigurati njenu održivost. Ovo pitanje opstanka zapravo predstavlja glavnu okosnicu rada u nastavku. Fokus je stavljen na tamburaški aspekt, odnosno tamburašku sekciju HKPD-a „Matija Gubec“ koja obuhvaća Školu za tamburu i Veliki tamburaški orkestar.

Škola za tamburu i Veliki tamburaški orkestar

U Školu za tamburu pri HKPD-u „Matija Gubec“ trenutno je upisano oko petnaest polaznika. Voditelji ove sekcije su Ljubiša Hajduković i Željko Jerković. S obzirom na to da je Željko Jerković bio i kazivač na terenu, u razgovoru je istaknuo:

A uglavnom djeca dođu onako da sviraju jer im se to sviđa i onda bude mjesec, mjesec i po' dana, dva mjeseca. Ali onda vide da tu treba da se radi i onda mahom odustaju zbog toga što treba uložiti neki trud jer bi se to trebalo naučiti, pošto je tambura onako specifičan instrument i težak je za naučiti generalno. I trebala bi starija deca recimo od 12, 13 godina da pristupaju.

U ovom citatu naziru se prednosti, ali i mane s kojima se susreću voditelji Škole. Zainteresiranost djece za tamburu i tamburašku glazbu kao takvu svakako je prednost koja može biti rezultat rasprostranjenosti tamburaškog repertoara na ovim prostorima i uopće dostupnost istog (u smislu mogućnosti prisustvovanja tamburaškim koncertima). Također, isticanje duge tradicije njegovanja umijeća sviranja i pokušaj očuvanja iste mogu biti razlozima prvotne zainteresiranosti polaznika Škole: *Jedan od osnovnih zadataka našeg društva „Matija Gubec“ je da sačuva i održi na ovim prostorima kulturu Hrvata koji žive na ovim prostorima, koji žive ovdje u Srijemu* (Josip Jurca). No, često odustajanje polaznika nakon određenog vremena problem je koji s vremenom rezultira manjkom članova.

Polaznici Škole za tamburu imaju prilike i javno nastupiti. Primjerice, redovni su izvođači na godišnjem koncertu povodom Dana Društva. Na ovoj glazbenoj ma-

⁴ Druge dvije sekcije su dramska i nogometna sekcija.

nifestaciji, jednoj od najznačajnijih glazbenih manifestacija u organizaciji HKPD-a „Matija Gubec“, polaznici Škole pozornicu dijele zajedno s članovima Velikog tamburaškog orkestra i vokalnim solistima Društva. Repertoar se uglavnom sastoji od „autorskih gradskih novokomponiranih pjesama vođovanskih Hrvata, transkripcija djela klasične glazbe prilagođene tamburaškim orkestrima kao i klasične skladbe pisane za tamburaške orkestre“ (s. n. s. a. Glazbene...). Naposljetku, Škola za tamburu služi i kao svojevrsna priprema za ulazak u Veliki tamburaški orkestar, odnosno, novi članovi orkestra odabiru se preko nje.

Veliki tamburaški orkestar najznačajnija je sekcija Društva. Puni sastav broji 32 svirača. Tamburaški orkestar sudjeluje u više različitih manifestacija koje se održavaju za brojne prigode na različitim razinama, točnije na lokalnoj, regionalnoj, općinskoj, republičkoj i međunarodnoj razini. Godišnje glazbene manifestacije regionalnog značaja koje Društvo održava su sljedeće: Igranka u povodu Sveta tri kralja – *kraljci*, prve subote nakon blagdana Sveta tri kralja, *Maškare* subotom prije početka korizme u veljači, Godišnji koncert Velikog tamburaškog orkestra polovicom travnja, Srijemci Srijemu (skupa s drugim hrvatskim udrugama u Srijemu) u travnju. Manifestacije lokalnog značaja su: Igranka povodom završetka žetvenih radova polovicom srpnja, Igranka povodom završetka berbe grožđa – *groždenbal* u listopadu i božićni koncert; općinskog značaja su sudjelovanje na manifestaciji „Kulturno ljeto“ u Rumi u srpnju ili kolovozu i koncert Velikog tamburaškog orkestra povodom godišnjice društva u studenom, nadalje republičkog značaja je sudjelovanje na Festivalu tamburaških orkestara Srbije u Rumi u studenom te manifestacija međunarodnog značaja: Susret društava s nazivom Matija Gubec, koji se održava posljednjega vikenda rujna (s. a. 2009).

Među svim manifestacijama koje Društvo održava izdvajam najznačajnije. *Kraljci* podrazumijevaju ophod povodom blagdana Sveta tri kralja. Okupljeni vjernici nakon mise obilaze domove u Rumi i okolnim mjestima te pjesmom *Narodi nam se Kralj nebeski* pjevaju o rođenju Isusa Krista. Domaćini tada *kraljce* daruju hranom, pićem, novcem ili nekim drugim darovima. Prikupljeni novac služi za organizaciju igranke koja se održava nakon tjedan dana u prostorijama Društva (S. D. 2019, 29). Druga značajna manifestacija su *Maškare*, jedan od najstarijih običaja u Rumi koji se održava u subotu prije početka korizme u veljači. Među maskiranim sudionicima biraju se najbolje maske. Mjesto izvedbe ovog običaja su prostorije Društva, a nezaobilazan je i glazbeni dio proslave (s. n. s. a. „Maškare...). Sljedeća značajna manifestacija je ona pod nazivom „Srijemci Srijemu“. S obzirom na to da sam i sama prisustvovala ovom događaju 2017. godine, saznala sam da se manifestacija svake godine održava u drugom mjestu, a njen značaj je u tome što okuplja sve članove srijemskih udruga kulture s hrvatskim predznakom, točnije na manifestaciji priliku za nastup imaju različite sekcije (pogotovo one glazbene) koje djeluju unutar nekoliko hrvatskih udruga na ovim prostorima. Nadalje, od velikog je značaja i manifestacija „Kulturno ljeto“ koja se tijekom ljetnih mjeseci svake godine održava u Rumi. Općina Ruma i Kulturni centar glavni su organizatori ove manifestacije na kojoj bude realiziran čitav niz kazališnih, glazbenih, filmskih i likovnih programa.

(s. n. 2018) Svakako valja istaknuti i Festival tamburaških orkestara Vojvodine čiji je domaćin upravo grad Ruma i Veliki tamburaški orkestar HKPD-a „Matija Gubec“. „Ruma je od 1964. godine domaćin najprije Festivala muzičkih društava Vojvodine na kom su bili uključeni i tamburaši, a od prije 26 godina festival se izdvojio kao Festival tamburaških orkestara Vojvodine. Od prvog festivala Veliki tamburaški orkestar HKPD-a ‘Matija Gubec’ iz Rume, koji čini i okosnicu Društva, nastupa svake godine. Za svoj grad s ponosom kažu da je ‘najtamburaškiji’ grad na svijetu“ (S. D. 2018, 32). Festival je u međuvremenu poprimio šire razmjere. Prema riječima Josipa Jurce: „Poslije 25 godina izrastao je u Festival tamburaških orkestara Srbije, a sada on ima i međunarodni karakter. Ruma je tamburaški grad i upravo iz tog razloga bilo je logično da bude i domaćin ovog festivala. To je sada već postala jedna lijepa tradicija i publika prepoznaje tamburašku muziku, voli je i rado posjećuje sve koncerte“ (S. D. 2017a, 30).

Naposljetku, od velike je važnosti i Susret društava s nazivom „Matija Gubec“ koji se tradicionalno održavaju od 2003. godine s ciljem održavanja veza pripadnika hrvatskih nacionalnih zajednica u regiji. Svake godine domaćin je druga udruga, a svi sudionici imaju priliku promovirati svoj rad i dati doprinos očuvanju i razvoju hrvatske kulture (S. D. 2017b, 32).

Upravo zahvaljujući orkestru, koji je jedan od osnivača Festivala muzičkih društava Vojvodine, Ruma se danas promovira kao festivalski grad. Veliki tamburaški orkestar sudjelovao je na svim dosad održanim izdanjima spomenutog festivala, koji svjedoči o njegovoj uspješnosti – osvojenih 12 zlatnih, 6 srebrnih i 3 brončane plakete. Osim toga, orkestar je također i jedan od osnivača Festivala jugoslavenske tamburaške glazbe u Osijeku⁵ (s vremenom preimenovan u Festival hrvatske tamburaške glazbe), na kojem je osvojio dvije srebrne i dvije brončane plakete. Tijekom posljednjih dvadeset godina, orkestar je zabilježio velik broj značajnih nastupa, među kojima se ističu: nastup u koncertnoj dvorani „Vatroslav Lisinski“ u Zagrebu 2002. (manifestacija „Srijem Hrvatskoj“), zatim cjelovečernji koncert u dvorani „Siget“ u Zagrebu 2003., te cjelovečernji koncerti u Zaprešiću i Vukovaru. Uz to, orkestar je sudionik festivala „Sava Vukosavljev“ u Zmajevu i redovito surađuje s Kulturno historijskim društvom „PČESA“ iz Novog Sada. Također, 2005. je održan i značajni koncert u Novom Sadu u studiju „M“, a orkestar je bio gost i u emisijama TV Novi Sad, te na festivalu „Vojvođanske zlatne žice“. Veliki tamburaški orkestar svake godine održi svoj godišnji koncert u velikoj dvorani „Kulturnog centra“ u Rumi (usp. s. n. 2009).

Povodom obilježavanja dana Društva i 114. obljetnice postojanja društva održan je svečani koncert, kojom je prigodom predsjednik Hrvatskog nacionalnog vijeća Slaven Bačić istaknuo njihovu važnost za opstojnost hrvatskog identiteta (Slika 5):

„Ova udruga iz Srijema svjedoči o kontinuitetu postojanja hrvatskog naroda na ovim prostorima. Unatoč burnim vremenima, kroz stotinu proteklih

⁵ Festival jugoslavenske tamburaške glazbe u Osijeku osnovan je 1937. godine.

godina, Društvo se uspjelo održati do danas. Večerašnji koncert je pokazao ono najbolje što oni imaju, a to je vrhunska tamburaška sekcija s veoma raznovrsnim repertoarom i, što je za mene veoma značajno, s brojnom publikom. Među njima nije bio samo dio hrvatske zajednice nego i većinskog naroda i drugih manjina, što pokazuje da je ova udruga respektirana u ovoj gradu.“ (Darabašić 2017: 24)

Slika 5. Svečani koncert povodom Dana društava 2017. godine.⁶

Društvo redovito sudjeluje i na međunarodnim godišnjim susretima kulturno-umjetničkih društava „Matija Gubec“ koji se svake godine održavaju u drugom mjestu. Kao suorganizator, orkestar djeluje u obilježavanju različitih manifestacija koje su od lokalne važnosti za općinu Ruma, a neke od njih su: Rumska fijakerijada, festival RUMFEST i Kulturna jesen (s. n. 2009).

Što se tiče glazbenog repertoara, rezultati istraživanja su pokazali da je njegova glavna karakteristika raznovrsnost. Tako je kazivač Željko Jerković istaknuo: ... *svira se i klasična muzika. Ustvari, tamburaši hoće da pokažu da tambura može da bude nešto drugo.* Napominje da je taj repertoar vrlo često promjenjiv:

Menja se [repertoar] ... pa bilo bi dosadno da sviramo stalno isto. Baš je Joca [Josip Jurca] prošle godine donio program od prethodnih godina; onda stvarno vidiš da se to izmijenilo 100 %. Bukvalno od koncerta do koncerta da smo ponovili dvije pjesme. Tako da imamo dosta novih stvari; tu ima velik broj partitura, preko 200 sigurno.

⁶ Izvor: s. n. s a. Hrvatsko kulturno prosvetno društvo „Matija Gubec“ Ruma. <http://www.matija-gubec.org.rs/o-drustvu/hkpd-matija-gubec.html>

No ipak, postoje određena (nepisana) pravila izvođenja koncerata na lokalnoj razini, odnosno u samoj Rumi:

Imamo jedno pravilo da kad su u Rumi koncerti, da se počinje sa pjesmom „Rumo ljepotice“. To je jedna moja pjesma. A završava se pjesmom „Ja volim moju Rumu“, što je isto moja pjesma. To je neko nepisano pravilo koje od nas svi u publici nekako očekuju. (Josip Jurca)

Promjenjivost repertoara u skladu je s promjenama u kulturi u širem smislu. Kultura se mijenja ovisno o različitim izvanjskim utjecajima te se tako neprestano stvaraju novi, različiti oblici izvedbe te kulture. Sukladno tomu, glazbeni repertoar podložan je mijenama uslijed izmjene konteksta i okolnosti izvedbe, ali i samih izvođača.

S obzirom na to da ovaj rad teži etnografskom pristupu, uz opći pregled aktivnosti Velikog tamburaškog orkestra važno je ponuditi i perspektivu kazivača; glas lokalne zajednice zabilježen na terenu. Točnije, povijesni pregled razvoja Društva i orkestra nastoji se sagledati kroz prizmu sudjelovanja njegovih članova. Za sva tri kazivača sviranje u društvu počinje vrlo rano, odnosno, svi se sviranjem u orkestru aktivno bave još od osnovnoškolskih dana. Kazivač Josip Jurca glazbeno je aktivan od svoje četvrte godine života: ... *1954. godine me sestra naučila note. U pitanju je bila harmonika ... nisam mogao da držim harmoniku pa ju je ona držala na stolu i razvlačila mijeh.*

Ulaskom i postajanjem članom Velikog tamburaškog orkestra, tamburaši postaju članovima HKPD-a „Matija Gubec“. Zbog toga, uspomene na svoje prve javne nastupe kazivači pamte upravo u vezi s Društvom:

Da, imao sam baš dosta tremu i dosta sam isfalširao, i loše sam to odsvirao. Bilo je to neko školsko takmičenje, pa smo mi svirali u Kulturnom centru neke 3,4 pjesme koje su najznačajnije za Srijem. Recimo, „Divan je kićeni Srem“, „Poranila devojčica“ i tako nešto... (Željko Jerković)

Bez obzira na to što u sklopu Društva uz Veliki orkestar djeluje i škola tamburice, glazbena naobrazba između ove trojice kazivača se razlikuje. Kao što je vidljivo i iz pretposljednog citata, Josip Jurca je svoju glazbenu priču započeo s harmonikom, za što se školovao kod glazbenih profesora *teorija muzike, note i sve što ide*. Tek je kasnije počeo učiti tamburicu. Ivan Rakoš je tamburicu naučio svirati u sklopu Društva, dok je Željko Jerković prve glazbene poduke primio od svog susjeda na gitari. S obzirom na to da su gitara i tamburica srodni instrumenti, Ivan se priključio tamburaškom orkestru pod vodstvom Josipa Jurca. Priča o ovim glazbenim početcima iznjedrila je i pitanje individualne motivacije svakog od kazivača, to jest, pitanje razloga njihova bavljenja glazbom. Premda su sva trojica članovi istog orkestra i društva, motivacijski razlozi pristupanja Društvu međusobno variraju, što je vidljivo u njihovim navodima:

Jedan od osnivača društva bio je moj djed... tako da smo mi praktično svi u ovom delu Rume koji smo pripadali tom hrvatskom delu stanovništva nekako vezani za to društvo i odrastali smo sa tim društvom. Bilo je normalno da mi postanemo članovi tog društva, da se bavimo svim tim aktivnostima koje

društvo je imalo. A ja sam od malih nogu bio malo zaljubljen sa tom muzikom, i naravno, čim se počeo formirati taj veliki tamburaški orkestar, i ja sam se pridružio. (Josip Jurca)

Iz ovog citata može se uočiti isticanje važnosti međusobne povezanosti hrvatskog stanovništva u Srijemu, koja se velikim dijelom ostvaruje kroz djelovanje Društva s hrvatskim predznakom. Sintagma *bilo je normalno da mi postanemo članovi tog društva* koja se često može čuti u njihovim navodima ocrtava isticanje hrvatskog identiteta putem kulturnog djelovanja. Osim ovog osjećaja nacionalne pripadnosti, istaknula se i važna uloga javnih nastupa i putovanja koje Društvo omogućava svojim članovima:

Pa bio si neko i nešto ako si svirao nešto, i u Rumi nema toliko puno tamburaša u ono vrijeme, bilo je pedesetak, šezdesetak, sto tamburaša najviše ipak si vrijedio za nešto mogli smo da sviramo šta smo hteli, gdi smo hteli i koncerta smo davali i u Rumi i vani. (Ivan Rakoš)

Naposlijetku, treća perspektiva ukazuje na indiferentnost spram bilo kakvih nacionalnih predznaka, ili mogućnosti koje proizlaze iz sudjelovanja u glazbenoj sekciji Društva:

Ne, ne ja opće ne slušam tu muziku, generalno sam iz svijeta rokenrola, a ovo sam eto tako zato što mi se sviralo i učinilo mi se zanimljivim i eto. (Željko Jerković)

Ova tri prethodno iznesena stava govore o slojevitosti, heterogenosti i višeznačnosti motivacije različitih pojedinaca koji su dio neke zajedničke grupe. S obzirom na to da se, govoreći o kulturi kao takvoj, ističe pluralitet identiteta i njena promjenjivost, ovakvi rezultati istraživanja idu u prilog takvoj tezi. Time se nastoji uputiti na promišljanje o odnosu individualnog naspram kolektivnog, odnosno ukazati na poneke nemogućnosti donošenja čvrstih i jednoobraznih zaključaka o nekom fenomenu za koji su ključni upravo ljudi koji ga žive.

Pitanje održivosti

Kao što je najavljeno u prethodnom poglavlju, ovaj rad se velikim dijelom bavi pitanjem održivosti tamburaške tradicije HKPD-a „Matija Gubec“, s naglaskom na prenošenje znanja s generacije na generaciju. Tijekom istraživanja utvrđeno je da su članovi Društva gotovo svih dobnih skupina. Primjerice, kazivač Josip Jurca članstvo „dijeli“ zajedno sa svojim unucima koji su tada bili predškolske dobi. No, prema riječima drugog kazivača Željka Jerkovića, u Društvu ipak prevladavaju članovi zrelije dobne skupine jer prema njegovoj procjeni čine oko 70 % Društva. Za članove Društva ovaj nedostatak djece predstavlja ozbiljni problem koji mijenja prvobitni smisao rada:

Pa šta ja znam, ta deca da li su možda zauzeta u školama, jedni odlaze u sport, jedni odlaze onamo, jedni odlaze ovamo malo se bave sportom, ... sad nekako

kao da gubi neki smisao taj amaterizam, društvo su bili čisti amateri, a sad se tom amaterizmu gubi sav smisao, gubi se trag. (Ivan Rakoš)

Željko Jerković se također osvrće na isti problem:

U posljednje vrijeme slabo što se tiče tamburaške muzike pošto, to je slab odziv dece na poziv, prilično slab, i to nije vezano samo za nas, nego generalno opšte u Vojvodini i u Srbiji, bar što se tiče tamburaških amaterski orkestar.

Kazivači su tijekom razgovora iskazali iznenađenost ovakvim stanjem, navodeći pritom dva razloga. Prvi se odnosi na mogućnost besplatnog i redovitog školovanja koje Društvo nudi. Jer, Društvo posjeduje više od četrdeset instrumenata koje djeca dobivaju na korištenje prilikom učlanjenja.

Drugi razlog kazivači vide u velikoj zainteresiranosti mladih ljudi na području Srijema za tamburašku glazbu, barem u aspektu slušanja te glazbe i odlaska na mjesta koja nude takav repertoar:

Tambura je dosta popularna u Rumi. Međutim, ova moderna vremena i ovo sve čini mi se da, ne bih rekao da jenjava, ali sve to ide nekako laganije. Nema one euforije kao prije. Ja se sećam kad sam počeo prije 20 godina bilo je samo daj da se dokažemo, otimalo se čupalo se. A vidim ja ove kolege koji isto rade u Rumi imaju isto takvo mišljenje... (Josip Jurca)

Nedostatak aktivnog uključivanja mlađih generacija u očuvanje neke tradicije nije specifičnost samo ovog slučaja u Rumi.⁷ Pokušaj detektiranja mogućih razloga koji utječu na trenutno stanje, koje je pak uzrok nezadovoljstva kod trenutnih članova Društva, pozitivan je primjer osvještavanja problema, ali bi mogao i poslužiti kao poticaj za razvoj ideja i planova kojima bi se to nezadovoljstvo nastojalo riješiti.

Pitanje hrvatskog manjinskog identiteta

Grad Ruma koji pripada Autonomnoj Pokrajini Vojvodi, i koji ima oko 30.000 stanovnika, sastoji se od 11 različitih nacionalnih manjina (uz srpsku većinu). Ovakav primjer multikulturalizma sugerira postavljanje pitanja o međusobnom prožimanju različitih identiteta i kultura. Na koji način hrvatski identitet živi u ovakvom heterogenom okruženju, opisao je Josip Jurca:

Jedan od osnovnih zadataka našeg Društva je da sačuva i održi na ovim prostorima kulturu Hrvata koji žive ovdje, koji žive ovdje u Srijemu ... Kao društvo smo od prvog dana svog postojanja njegovali suživot sa ovim narodnom ovdje, tu ima jako puno različitih nacija. Ruma je uvek imala neki građanski duh, bila je multikulturalna i multinacionalna sredina sa jako tolerantnim odnosom i

⁷ Naime, baveći se tijekom svog školovanja nematerijalnom kulturnom baštinom, zapravo sam naišla na velik broj takvih primjera. S obzirom na to mogu zaključiti da generalno rješenje ne postoji, već je potrebno razraditi dobre strategije kojima bi se pokušalo zainteresirati interesne dionike (u ovom slučaju djecu i mlade). Takav pristup zahtijeva suradnju stručnjaka, lokalne zajednice, ali i onih koji donose odluke u sferama kulturne politike.

*međusobnim poštovanjem. Zbog takve politike društva mi zapravo promovira-
mo hrvatsku kulturu.*

Na temelju ovog navoda može se ustanoviti kako hrvatska manjinska zajednica u Srijemu smatra da joj je omogućeno življenje i njegovanje vlastitog kulturnog identiteta izvan svoje matične države, posebice kada je riječ o načinu življenja kroz glazbu. To također upućuje i na širenje pojma etnomuzikologije u suvremenosti, te na glazbu koja se može promatrati kao: „isprepletena s pojmom mjesta, vremena i odnosa s drugim ljudima i povezanosti s kulturom“ (Seletković et. al. 2016: 276). Jer glazba nije isključivo akustički podražaj kojeg doživljavamo slušnim osjetilima, već ona stvara i razne druge osjete koji utječu na ljudsko osjećanje, mišljenje i djelovanje. Utječe na međusobnu ljudsku komunikaciju i interakciju, odnose unutar zajednice, i može služiti kao svojevrsni most među kulturama:

Naše Društvo je jako otvoreno tako da u našem članstvu ima i velik broj Srba, Mađara i Nijemaca. I oni su aktivni članovi Društva; njima ništa ne smeta što mi sviramo u našoj župnoj crkvi svake godine ponoćku... Društvo je otvoreno prema svima, ne bavimo se nikakvom politikom, jer, za vrijeme postojanja Društva promijenilo se šest država. A nikad nismo prestali da radimo, nikada nam ništa nije bilo uskraćeno. (Josip Jurca)

Glazba kao predmet etnomuzikološkog i antropološkog istraživanja u ovom kontekstu poprima dvostruko značenje. S jedne strane, glazba je ta koja hrvatskoj zajednici služi kao svojevrsni *marker*⁸ identiteta koji omogućava zajednici da se deklarira kao etnički različita od drugih u svojoj okolini. No, s druge strane, u trenutku kohezije različitih nacionalnosti, glazba istovremeno zadobiva i svoje apolitično ruho – glazbenim djelovanjem brišu se političko-nacionalne granice:

Gledamo na svaki način da očuvamo i da provlačimo [tradiciju] kroz naše programe, ali to radimo kroz takav način da naše nastupe prezentujemo ne samo svojoj naciji, nego i svim drugim nacijama, da je ona prihvaćena. Ja smatram da je to pravi način, ne zatvarati se u svoje okvire nego se širiti da naša tradicionalna kultura napravi prodor u ovom prostoru gdje mi živimo, ako se zatvaramo onda nismo ništa napravili. (Josip Jurca)

Naravno, u obzir razmatranja bi se, osim onih etničkih, mogli uzeti i diferencijalni faktori na nekim drugim razinama kao što su vjera, regija, spol ili dob. Ti faktori nisu u fokusu ovog rada, no, ostavlja se otvorena mogućnost za daljnja istraživanja.

Premda orkestar u Rumi nosi naziv Veliki tamburaški orkestar Hrvatskog kulturno prosvjetnog društva „Matija Gubec“, simbol hrvatske kulture nije posve očitovan u glazbi koju orkestar izvodi. Tim se repertoarom ne poseže za isključivo etničkim očitovanjem, već on pripada u generalni tamburaški repertoar (bez obzira na zemlju porijekla). Kao što je istaknuo i kazivač Željko Jerković, oni izvode *u principu sve što je lijepo, sve što se može odsvirati, akcentat je na tomu*. Članstvo u Orkestru ta-

⁸ „Markeri identiteta skupine identiteta stoga nisu posve proizvoljni, oni su posljedica uzajamnoga djelovanja 'objektivnoga' kulturnog nasljeđa i njegove subjektivne percepcije u dijalektičnome odnosu identificiranja i razlikovanja skupina u interakciji“ (Čapo Žmegač 2002, 22-23).

kođer nije uvjetovano pripadnošću hrvatskoj nacionalnoj manjini. Zbog toga se u ovom kontekstu ne može govoriti o jednoobraznom hrvatskom identitetu, već bi se taj osjećaj identitetske pripadnosti mogao razložiti na tri različite dimenzije, odnosno razine. Prva razina bila bi ona individualna, na kojoj se svaki od kazivača zasebno identificira u odnosu prema glazbi te tako izražava svoje osobne preferencije. Druga je regionalna razina, koja podrazumijeva da se članovi Velikog tamburaškog orkestra identificiraju kao stanovnici grada Rume, i pripadnici regije Srijem te pokrajine Vojvodine. Ta druga razina se očituje kroz izvođenje srijemskog i vojvođanskog glazbenog repertoara. Naposljetku, treća razina je povezana s nacionalnim identitetom. Na toj se razini pripadnici hrvatske manjinske zajednice odlučuju deklarirati kao Hrvati koji žive izvan matične države, što se ne očituje kroz repertoar kojeg izvode unutar Orkestra, već putem osobnih iskustva i naracija kazivača. Ove tri dimenzije međusobno su povezane i mogu se ispreplitati, ovisno o pojedincima. Shodno tomu, ovdje se može postaviti pitanje neformalne razine koja se odnosi na međusobnu povezanost pojedinaca u kontekstu individualne, regionalne i nacionalne razine. Ta privatna sfera uključuje neformalna druženja članova te je u ovom istraživanju sagledana kao važan segment pripadnosti Društvu. O tome svjedoče iskazi svakog kazivača:

Pa imamo mi svoje prostorije (...) imamo tamo bife, imamo ljetnu baštu gdje se okupljamo gotovo svaku večer. Održavamo i igranke imamo; imamo pet, šest, deset igranki godišnje. Igranke se održavaju kod nas [u Društvu] u našoj sali. Družimo se, kako da ne. (Josip Jurca);

Pa da bilo je [druženja] sad je malo slabije kako sam ostario ali da bilo je, pa družimo se stalno. Ja sam svaku večer sa ovim svojim prijateljem, što smo napustili sada Orkestar, svaki dan sam tu, makar smo napustili. (Ivan Rakoš);

Pa da, to su uglavnom te igranke kojih se organizujemo, ima i ovako nevezano druženje od kuće do kuće, a igranke su uglavnom pijanke. (Željko Jerković).

Na temelju ovih kazivanja društveni aspekt članova predstavljen je kao konstitutivni element djelovanja HKPD-a „Matija Gubec“ i Velikog tamburaškog orkestra. To također ide i u prilog prethodno navedenom citatu o glazbi koja je „isprepletana s pojmom ... odnosa s drugim ljudima“ (ibid.), odnosno glazbi koja postaje motiv i sredstvo za povezivanje neke zajednice.

Zaključak

Povijesni pregled razvoja HKPD-a „Matija Gubec“ iz Rume govori o kontinuitetu očuvanja tamburaških glazbenih aktivnosti koji danas uvelike prelazi stoljetnu tradiciju. Organizirano sviranje tamburice odvija se kroz dvije sekcije unutar Društva: Velikog tamburaškog orkestra i Škole za tamburu. Veliki tamburaški orkestar se ističe kao najznačajnija sekcija, s obzirom na raznovrsnost glazbenog repertoara i aktivno sudjelovanje na brojnim manifestacijama koje se održavaju za različite prigode na četiri razine: lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj. Motivacija članova orkestra razlikuje se u iskazima kazivača, na temelju čega su doneseni zaključci o slojevitosti, heterogenosti i višeznačnosti pripadnika određene kulture.

Pitanje održivosti tamburaške tradicije na primjeru Rume otkriva nedostatak zainteresiranosti mlađe generacije za njeno očuvanje, što je viđeno kao mogući poticaj za razradu određenih strategija kojima bi se nastojalo uključiti djecu i mlade. S obzirom na to da je u radu riječ o primjeru manjinske nacionalne zajednice, glazba je viđena kao fenomen koji utječe na ljudsko osjećanje, mišljenje i djelovanje. Ona utječe na međusobnu ljudsku komunikaciju i interakciju, odnose unutar zajednice te može služiti kao svojevrsni most među različitim kulturama.

Literatura i izvori:

- Čapo Žmegač, Jasna. 2002. *Srijemski Hrvati*. Zagreb: Durieux.
- Darabašić, S. 2017. Koncert povodom obilježavanja 114. obljetnice i Dana Društva HKPD-a Matija Gubec iz Rume. Kontinuirani rad *Hrvatska riječ*, 22. prosinca, 24. http://www.hrvatskarijec.rs/preuzmi/arhiva/HR_766_od_22_12_2017/
- Marošević, Grozdana. 1999. Paradigma folklorne glazbe u hrvatskoj etnomuzikologiji 1970-ih i 1980-ih. U: Naila Ceribašić i Grozdana Marošević (ur.). *Glazba, folklor i kultura*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Hrvatsko muzikološko društvo. 113-124.
- Seletković, Tomislav. Zrinka Šimunović i Nikola Mat. 2016. Učenje i proučavanje glazbe u 21. stoljeću: Glazba u kontekstu. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, Vol. LXII No. 3: 275-284.
- S. D. 2017a. 3. međunarodni festival tamburaških orkestara u Rumi. *Hrvatska riječ*, 10. studenog, 30. http://www.hrvatskarijec.rs/preuzmi/arhiva/HR_760_od_10_11_2017/ (pristupljeno 9. ožujka 2019.).
- S. D. 2017b. Susret udruga Matija Gubec ove godine održan u Rumi. Imenjaci različitih običaja. *Hrvatska riječ*, 23. lipnja, 32. http://www.hrvatskarijec.rs/preuzmi/arhiva/HR_740_od_23_06_2017/ (pristupljeno 26. travnja 2019.).
- S. D. 2018. 26. Festival tamburaških orkestara Vojvodine održan u Rumi. Unatoč svemu, tambura živi. *Hrvatska riječ*, 9. studeni, 32. http://www.hrvatskarijec.rs/preuzmi/arhiva/HR_812_od_09_11_2018/ (pristupljeno 26. travnja 2019.).
- S. D. 2019. Igranka *kraljaca* u rumskom HKPD-u *Matija Gubec*. Jedinstveni običaj rumskih Hrvata. *Hrvatska riječ*, 18. siječnja, 29. http://www.hrvatskarijec.rs/preuzmi/arhiva/HR_822_od_18_01_2019/ (pristupljeno 26. travnja 2019.).
- s. n. 2018. *Rumsko kulturno leto – Ruma*. 2018. <https://vojvodinaonline.com/manifestacije/rumsko-kulturno-leto-ruma/> (pristupljeno 26. travnja 2019.).
- s. n. 2009. Srijem. Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo „Matija Gubec“ – Ruma. <http://www.zkvh.org.rs/index.php/lista-udruga/srijem/41-hrvatsko-kulturno-prosvjetno-drustvo-matija-gubec-ruma> (pristupljeno 26. travnja 2019.).
- s. n. s. a. Glazbene manifestacije Koncert Velikog tamburaškog orkestra HKPD „Gubec“ Ruma povodom Dana Društva <http://www.zkvh.org.rs/index.php/manifestacije/glazbene-manifestacije/3070-koncert-velikog-tamburaskog-orkestra-hkpd-gubec-ruma-povodom-dana-drustva> (pristupljeno 4. svibnja 2019.).
- s. n. s. a. *Hrvatsko kulturno prosvjetno društvo „Matija Gubec“ Ruma*. www.matija-gubec.org.rs/o-drustvu/hkpd-matija-gubec.html (pristupljeno 26. travnja 2019.).

s. n. s. a. Tradicijske manifestacije: „Maškare“ u Rumi. *Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata.*

Popis kazivača:

Željko Jerković, rođ. 1987.

Josip Jurca, rođ. 1950.

Ivan Rakoš, rođ. 1952.

Summary

*Tamburitza tradition of the Croatian Cultural and Educational Society
“Matija Gubec” in Ruma*

This paper addresses the issue of the tamburitza tradition of the Croatian Cultural and Educational Society “Matija Gubec” operating in town Ruma, within the Croatian minority community on the territory of Srijem. Special attention is paid to the work of the Grand Tamburitza Orchestra, one of the four existing sections within the Society. Based on the offered historical overview of the development of the Society and the contemporary presentation of the Orchestra’s activities through members, public performances and repertoire, the issues of the sustainability of the cultural tradition and the symbol of Croatian community identity are considered.

Keywords: tamburitza tradition, Srijem, Ruma, Croats, CCES “Matija Gubec”